

ОЛЕКСАНДРА МАРЦІНКОВСЬКА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри УП і РЕ
Тернопільський національний економічний університет

ОЛЕГ ЛЕГКИЙ

студент факультету УНФЕМ
Тернопільський національний економічний університет

«ІНКОТЕРМС-2010» ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті обґрунтовано важливість базисних умов поставки як одного із інструментів стандартизації світової торгівлі, охарактеризовано особливості міжнародних комерційних умов «ІНКОТЕРМС» редакції 2010 року, практика їхнього впровадження в Україні, запропоновано шляхи їхнього доцільного використання вітчизняними підприємствами при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: *Зовнішньоекономічна діяльність, міжнародний договір купівлі-продажу, базисні умови поставки, міжнародні стандарти, ризики в ЗЕД.*

На сучасному етапі розвитку світового господарства не існує країн з абсолютно закритою економікою. Через процеси глобалізації та транснаціоналізації на наднаціональному рівні сформувалася надзвичайно висока та тісна взаємозалежність між країнами та суб'єктами господарювання, які вийшли за межі своєї держави у своїй діяльності.

Інтернаціоналізація світового господарства створила для підприємств більший та вільніший доступ до різноманітних ринків в усьому світі. Товари випускаються у більших обсягах, різноманітності та ширшою номенклатурою і продаються ширшому колу споживачів. Разом з тим, підвищується і складність здійснення міжнародних торгових операцій, і, як наслідок, ймовірність виникнення непорозумінь та спорів щодо розподілу витрат та ризиків при неналежному укладанні договорів купівлі-продажу.

З огляду на це, широкої популярності, перш за все через свою ефективність як інструмента регулювання зовнішньоекономічної діяльності, набула редакція Міжнародних комерційних термінів «ІНКОТЕРМС», які були прийняті Міжнародною торговою палатою. За своєю суттю «ІНКОТЕРМС» виконують функцію стандартизації та спрощення договірних відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) з різних країн, які мають різні ділові звичаї, систему права та законодавче регулювання. Ефективність «ІНКОТЕРМС» є беззаперечною, адже позбавляє ділових людей необхідності кожного разу придумувати та калькулювати формули поставки, переходу ризиків та понесених витрат, щодо кожного окремого договору й вникати в юридичні аспекти операції.

Проблематика міжнародних торгових відносин досліджена у працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. До них можна віднести Д. Деніелса, С. Дуган, Е. Гекшера, Б. Оліна, С. Ронена, В. Столпера, В. Хойера, та ін.

Тематика використання «ІНКОТЕРМС» у ЗЕД зустрічається в працях Є.Ф. Авдокушина, І.В. Багрової, А.С. Булатова, А.С. Гальчинського, І.Б. Греся, О.А. Кириченка, М. В. Ларіна, Ю.В. Макогона, С. О. Свистіля, Л.Є., І.П. Фамінського, А.С.Філіпенка та інших вчених.

У сучасних умовах в Україні змінились соціально-економічні умови, які потребують нового підходу до вивчення питань зовнішньоекономічної діяльності, комплексного вивчення чинників, які впливають на формування національної системи стандартизації, від яких залежить зовнішньоекономічна діяльність конкретного підприємства та використання ним базисних умов поставки. Актуальним є створення і на міжнародному рівні єдиної методичної основи для ефективного функціонування «ІНКОТЕРМС».

Вагомість зазначеної проблематики, її актуальність і необхідність узгодження практики з теоретичними дослідженнями, проблеми, що виникають при укладанні зовнішньоекономічних договорів зумовили вибір теми наукового дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування і розробка рекомендацій щодо застосування міжнародних комерційних умов «ІНКОТЕРМС-2010» в управлінні ЗЕД підприємств України.

Для досягнення мети дослідження вирішувались такі **завдання**:

- дослідити еволюцію та визначити роль міжнародних комерційних умов «ІНКОТЕРМС» в управлінні ЗЕД;
- здійснити аналіз прикладних аспектів застосування «ІНКОТЕРМС»;
- визначити основні проблеми реалізації «ІНКОТЕРМС-2010» в ЗЕД вітчизняних підприємств та запропонувати шляхи їх подолання.

Офіційні правила Міжнародної торгової палати (МТП) для тлумачення торговельних термінів або «ІНКОТЕРМС» (з англ. «ІNternational COmmercial TERMS») полегшують ведення міжнародної торгівлі. Посилання на «ІНКОТЕРМС» в договорі купівлі-продажу чітко визначає відповідні обов'язки сторін, розподіл ризиків та витрат, а також зменшує ризик різноманітних юридичних ускладнень.

Із самого моменту створення «ІНКОТЕРМС» Міжнародною торговою палатою в 1936 році, світові стандарти договірної діяльності регулярно коригуються, орієнтуючись на об'єктивний розвиток міжнародної торгівлі та науково-технічний прогрес.

Ми погоджуємося з думкою М. Ларіна, що було виявлено два найпоширеніших напрями неправильного розуміння «ІНКОТЕРМС». Перший - це часте помилкове сприйняття «ІНКОТЕРМС» як правил, що мають більше відношення до договору перевезення, аніж договору купівлі-продажу. По-друге, іноді їм приписують охоплення всіх зобов'язань, які сторони могли б включити до контракту. Проте, як завжди підкреслювала МТП, «ІНКОТЕРМС» поширюються виключно на відносини між продавцями та покупцями в рамках договору купівлі-продажу, більше того, тільки в деяких, чітко визначених аспектах [1].

Окрім власне способу поставки, «ІНКОТЕРМС» регулюють питання обов'язків, які покладаються на ту чи іншу сторону, до прикладу: обов'язок передавання товару у розпорядження покупця чи третій стороні (для транспортування), доставка його у пункт призначення, обов'язок митного очищення товару (експортного та імпортного), обов'язок покупця щодо прийняття поставки та обов'язки надання підтверджень сторонами про виконання зобов'язань. Натомість, такі питання, як перехід права власності, порушення договору та наслідки певних порушень,

звільнення від відповідальності взагалі не розглядаються. З іншого боку, ці питання досить чітко прописуються у конкретних пунктах зовнішньоекономічного договору (як от «Відповідальність сторін» чи «Форс-мажорні обставини»).

Остання ж редакція міжнародних комерційних термінів, «ІНКОТЕРМС-2010» скоротила загальну кількість термінів з 13 до 11, додавши 2 нові умови: DAT (Delivered at Terminal, Постачання на терміналі) і DAP (Delivered at Point, Постачання в пункті). Змінено і формальний поділ на групи: замість 4 тепер їх стало 2, і групуються терміни тепер за видом транспорту, який використовується (морський або будь-який). Окрім цього, кожна умова містить опис та керівництво до її використання, для допомоги користувачам при виборі необхідної умови [2].

Правильний вибір базисних умов поставки відіграє надзвичайно важливу роль в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю. Одним із таких аспектів є наближення або віддалення моменту виникнення валового доходу через регулювання моменту відвантаження. До прикладу, при імпортуванні товару право власності може перейти в момент отримання товару покупцем або його представником чи посередником як на складі продавця, так і іншому зазначеному в договорі місці (яке може бути і складом покупця ще й на його території).

Кожна редакція «ІНКОТЕРМС» відображає і підлаштовується під сучасний стан міжнародних торгівельних відносин. Окрім згаданих змін, до нової версії також були включені питання безпеки транспортування, а також подальше розширення електронної комунікації при укладанні та виконанні контрактів. У світлі підвищення вимог до безпеки при перевезенні товарів, «ІНКОТЕРМС-2010» розподіляють між продавцем та покупцем зобов'язання щодо отримання чи сприяння в отриманні дозволів, пов'язаних із безпекою.

Згідно свого первинного призначення, «ІНКОТЕРМС» слугували виключно для міжнародних поставок товарів, тобто коли товар перетинав національний кордон. Проте зараз, завдяки зручності та ефективності «ІНКОТЕРМС», вони застосовуються у договорах на внутрішніх ринках – в даному випадку сторони лише відкидають пункти про митне очищення експорту та імпорту. Ця тенденція виникла майже одночасно на двох континентах: у США виникла практика застосовувати

«ІНКОТЕРМС» при торгівлі між штатами, натомість у ЄС відбулося спрощення митних формальностей. Але саме «ІНКОТЕРМС-2010» містять пряму згадку про використання умов між резидентами однієї країни.

В «ІНКОТЕРМС» редакції 1990 та 2000 років мало місце групування у 4 категорії: (1) Група E – відправлення (EXW); (2) Група F – Основне перевезення не оплачено (FCA, FAS і FOB); (3) Група C – Основне перевезення оплачено (CFR, CIF, CPT та CIP) й (4) Група D – прибуття (DAF, DES, DEQ, DDU і DDP).

Натомість «ІНКОТЕРМС-2010» згрупували у 2 класи, залежно від виду транспорту, який використовується:

- будь-який вид транспорту (EXW, FCA, CPT, CIP, DAT, DAP, DDP);
- виключно морський внутрішній водний транспорт (FAS, FOB, CFR, CIF)

[11].

Тобто, у першому випадку морський транспорт може використовуватися як частина транспортного ланцюга при мультимодальних перевезеннях, але у другому класі пункти поставки та місцем призначення є лише порти. Але таке групування не було неочікуваним, адже воно вже згадувалося в коментарях до попередньої редакції 2000-го року разом із роз'ясненням терміну FOB, який досить часто позначав поставку до будь якого місця на суші (фабрики/заводу), що не є правильним, адже умова FOB застосовується виключно при використанні морського чи внутрішнього водного транспорту, затверджує момент поставки саме в момент транспортування товару через поручні судна. Тому за даної класифікації таких непорозумінь не має виникати.

А от найвизначнішими нововведеннями справедливо вважають створення двох нових умов DAT і DAP для будь-якого виду транспорту, які замінили попередні DAF, DES, DEQ, DDU.

Різниця між двома новими умовами лише у вигляді доставленого товару: у випадку DAT товар надається до прийому покупцем на транспортному засобі, а якщо обрати умову DAP – товар готовий для розвантаження. Вказаний кінцевий термінал чи місце може бути і в порту, як транспортний засіб – судном, тому й стали непотрібними вказані вище 4 умови редакції 2000-го року, які відрізнялися за

способом доставки та станом товару. Але, як і в попередніх правилах, продавець бере на себе ризики й витрати, які стосуються поставки до вказаного місця (за виключенням імпортного очищення).

У більшості країн світу правила ІНКОТЕРМС не є обов'язковими для сторін договору, поки вони не включають у такий договір посилання на певну редакцію та відповідні умови поставки. Проте в законодавстві України передбачено (ст. 265 Господарського Кодексу України), що умови договорів поставки повинні викладатися сторонами відповідно до вимог правил «ІНКОТЕРМС». Вимогу щодо додержання «ІНКОТЕРМС» при укладенні договорів, предметом яких є товари, також містив і Указ Президента України «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» від 4 жовтня 1994 року № 567/94 (Указ Президента № 567/94). Таким чином, можна зробити висновок про те, що законодавство України містило пряму вимогу для сторін договору купівлі-продажу, використовувати ІНКОТЕРМС, причому це стосувалося як міжнародних, так і внутрішньодержавних договорів [4].

Але головна проблема практики щодо застосування «ІНКОТЕРМС» в Україні полягала в ігноруванні авторських прав на цей продукт, які належать МТП і які є виключно комерційним продуктом, що постачається через офіційні представництва (національній комітети) МТП. Натомість в Україні правила «ІНКОТЕРМС» відкрито публікувалися в пресі, а національне законодавство вимагало використання їх при складанні зовнішньоекономічних договорів. Це було єдиним прецедентом у світовому досвіді щодо реалізації «ІНКОТЕРМС» і такий стан речей унеможлилював розповсюдження нових редакцій «ІНКОТЕРМС» на території України, ускладнивши відносини з цією організацією.

Згодом, відбулося декілька подій, які відновили втрачений кредит довіри до України у світовій спільноті з позиції використання правил «ІНКОТЕРМС-2010».

19 травня 2010 р. Президент України підписав Указ, який визнав такими, що втратили чинність, Укази Президента від 04.10.1994 р. № 567 та від 01.07.1995 р. № 505. В такий спосіб було забезпечено ведення «ІНКОТЕРМС-2010» в Україні офіційно [17].

Наступним рішучим та доречним кроком стало те, що у лютому 2011 р. Асоціація експортерів і імпортерів «ЗЕД», на підставі офіційної угоди з МТП надрукувала офіційне видання «ІНКОТЕРМС-2010» [12].

Остаточне врегулювання питання застосування правил «ІНКОТЕРМС» в Україні потребує прийняття змін і доповнень до національного законодавства, яке регулює ці відносини, що, власне, і пропонує Указ президента від 19.05.2011 р. № 589/2011. Також потрібно внести зміни до наступних законодавчих актів, які пов'язані із прикладним застосуванням міжнародних комерційних умов: Митний кодекс України, Господарський кодекс України, закони «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про транспортно-експедиторську діяльність».

Зауважимо, що обов'язковість застосування «ІНКОТЕРМС» присутня лише в українському законодавстві, у інших країнах вони виконують виключно рекомендаційну роль. Звісно, митні органи цих країн використовують «ІНКОТЕРМС» для ведення статистики під час митного оформлення для визначення митної вартості та ціноутворення. Але самі сторони використовують умови без будь якого правового імперативу з боку держави, тим більше щодо конкретних редакцій для використання (тобто учасники можуть домовитися і на основі правил 1936 року). В Україні, однак, митна служба не приймає до розгляду контракти з версією, старішою за редакцію 2000-го року, при оцінці митної вартості товарів.

Тому, здійснюючи свою зовнішньоекономічну діяльність, українським підприємствам та їхнім партнерам варто звертати увагу на юридичні питання щодо використання «ІНКОТЕРМС».

Важливим питанням, на нашу думку, є також те, чи можна впливати шляхом вибору певних базисних умов поставки на оподаткування у разі імпорту. Сума мита, що справляється під час імпорту, залежить уже не від контрактної, а від митної вартості товару. У свою чергу, митну вартість визначають відповідно до даних, наведених у первинних документах. Наприклад, контракт на імпорт товарів укладено на умовах СІР (Carriage and Insurance Paid to – Фрахт/перевезення і страхування оплачені до). Продавець оплачує фрахт за перевезення товару до

погодженого місця призначення. Ризик загибелі або пошкодження товару переходить від продавця до покупця після поставки товару на зберігання перевізникові.

Отже, згідно з цією умовою, витрати на транспортування товару несе продавець, при цьому транспортування може здійснюватися до пункту на території України, зазначеного у контракті. Оскільки зобов'язання з проведення митних процедур під час ввезення товару лежать на імпортерів, йому вигідно шляхом подання відповідних даних митниці зменшити базу оподаткування митним збором на суму витрат на транспортування товару територією України. Економія може бути великою, оскільки у деяких випадках вартість транспортування територією України сягає 50% від фактурної вартості імпортного товару, що поставляється. З огляду на це, можна обчислити економічний ефект поєднання базисних умов поставки з особливостями митного законодавства.

Однак, на нашу думку, ключовими особливостями, які будуть впливати на вибір тієї чи іншої базисної умови поставки будуть геофізичне розташування резидента, досвід і система налагоджених зв'язків.

Але попри це, «ІНКОТЕРМС» вкотре доводять свою ефективність слугуючи вдалим інструментом регулювання постачання у міжнародних договорах купівлі-продажу (а також і на внутрішніх ринках) для суб'єктів ЗЕД з різними торговими звичаями, практиками та законодавчими базами.

Список літератури

1. «Гордіїв вузол правил «ІНКОТЕРМС-2010» / Микола ЛАРИН Газета «Правовий тиждень» № 22-23 (252-253) від 7 червня 2011 року
2. Silvia Dugan, Iuliana Talmaciu / Influence of the Changes Brought by INCOTERMS 2010 to International Trade / "Ovidius" University Annals, Economic Sciences Series Volume XII, Issue 1 /2012.– Ovidius University Press 2012, ISSN 1582-9383, p-41-46.
3. Вплив базисних умов постачання на зовнішньоторгівельні ціни / К.А. Ванзонкіна [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2011/Economics/2_86988.doc.htm
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003;
5. Закон України «Про Єдиний митний тариф» від 5 лютого 1992 року;
6. Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22 грудня 1998;
7. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року;
8. Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 1 липня 2004;
9. ІНКОТЕРМС. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати (редакція 2000 року) // УК. – 2002. – № 63.
10. Інструкція про порядок заповнення картки реєстрації-звіту зовнішньоекономічного договору (контракту), затвердженої Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 15.12.2005 року № 505;
11. Офіційний сайт «ІНКОТЕРМС-2010» в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.incoterms.zed.ua/>
12. Офіційний сайт Асоціації експортерів і імпортерів «ЗЕД» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.zed.com.ua/ua/index.php?id=5>
13. Офіційний сайт Міжнародної торгової палати [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.iccwbo.org/>
14. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затвердженого Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 21.09.2001 р. № 201;
15. Постанова ВГСУ N 29/375-07 Про вплив недотримання правил "Інкотермс" на дійсність договору [Електронний ресурс] Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD073372.html
16. Роз'яснення ВГСУ N 04-5/609 від 31.05.2002 Про внесення змін і доповнень і про визнання таким, що втратило чинність, деяких роз'яснень президії Вищого арбітражного суду України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2>
17. Указ Президента України № 589/2011 «Про визнання такими, що втратили чинність, Указів Президента України від 4 жовтня 1994 року № 567 та від 1 липня 1995 року № 505»;